

Н. О. Ги́мер

Львівський державний університет внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ ТЕРМІНОЕЛЕМЕНТИ У ФАХОВІЙ ЛЕКСИЦІ КОСМЕТИКИ ТА КОСМЕТОЛОГІЇ

Проаналізовано міжнародні терміноелементи у словотвірній структурі фахової мови косметики та косметології сучасної української мови. Окреслено найуживаніші терміни, утворені за допомогою словотвірного потенціалу префіксоїдів грецького та латинського походження.

Ключові слова: терміноелемент, префіксоїд, термінологія, косметика та косметологія.

Гиммер Н. А., Львовский государственный университет внутренних дел. **МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТЕРМИНОЭЛЕМЕНТЫ СПЕЦИАЛЬНОЙ ЛЕКСИКИ КОСМЕТИКИ И КОСМЕТОЛОГИИ**

Проанализированы международные терминологические элементы в словообразовании специальной лексики косметики и косметологии современного украинского языка. Охарактеризованы наиболее распространенные термины, образованные с помощью словообразовательного потенциала префиксоидов греческого и латинского происхождения.

Ключевые слова: терминологический элемент, префиксоид, терминология, косметика и косметология.

N. O. Gymer, Lviv State University of Internal Affairs. **INTERNATIONAL TERMS-ELEMENTS IN PROFESSIONAL VOCABULARY OF COSMETICS AND COSMETOLOGY**

In the article it was performed the analysis of international terms-elements of word-forming structure of the professional language of cosmetic and cosmetology of the modern Ukrainian language. There have been determined the most often used terms, which are formed with the help of the word-forming potential of prefixoids of the Greek origin. Actuality of the research. Joining of stems and whole words in terms-forming during the last years is considered to be quite productive. After studying and analysis of cosmetology terms, which are the part of the thematic group – *names of cosmetology procedures*, we reveal a large number of international formants, which are the compounds of terms of other terms-systems: *thermo-; photo-; phyto-; micro-; macro-; preso-; meso-; auto-; alo-; hetero-; phago-; micro-*. With the help of these international components the new terms are formed, in which the meaning of the original term is determined or specified.

Such terms-elements in professional names, which belong to special vocabulary of cosmetics and cosmetology, are never used in postposition, but only in preposition.

We can state, that the greater number of terms with international components of cosmetic branch is formed at the cost of exactly prefixoids, but not suffixoids of foreign origin. We can observe the general tendency to forming of terms of cosmetology and cosmetics with the help of international components, for which the specialization of meaning within one branch terminology is not characteristic.

Key words: term-element, prefixoid, terminology, cosmetics and cosmetology.

В Україні цілеспрямована термінологічна робота особливо актуальна в наш час, тому що розбудова незалежної держави зумовила розширення сфери функціонування української мови, а відповідно й національної термінології.

Упродовж останніх років українська фахова лексика стала об'єктом багатьох досліджень, що пов'язано з процесом державотворення та утвердження української літературної мови в усіх сферах державно-політичного та культурного життя суспільства.

Актуальність дослідження. Складання основ і цілих слів у термінотворенні в останні роки вважається досить продуктивним. Розглянувши та проаналізувавши косметологічні терміни, що входять до тематичної групи – *назви косметичних процедур*, виявляємо велику кількість міжнародних формантів, що є складовими термінів інших терміносистем: *термо-*; *фото-*; *фіто-*; *мезо-*; *мікро-*; *макро-*; *пресо-*; *авто-*; *ало-*; *гетеро-*; *фаго-*. За допомогою цих міжнародних компонентів творять нові терміни, в яких уточнюється чи детермінізується значення вихідного терміна.

Мета дослідження – проаналізувати й визначити словотвірний потенціал чужомовних препозиційних дериваційних терміноелементів, що вживаються в сучасній українській термінології косметики та косметології як складової частини лексичної системи української мови

Досі мовознавці ведуть дискусію щодо єдиного визначення для такого типу елементів. У науковій літературі поняття компонент і терміноелемент часто вживаються як синоніми, взаємозамінні слова. Однак поняття «компонент» дещо ширше, ніж «терміноелемент». Поняття «терміноелемент» вперше визначив Д. С. Лотте: «Під терміноелементом розуміємо слово чи його частину, що мають самостійне значення і входять до складу простого чи складного терміна» [6, с. 15]. Перше поняття – загальнонаукове, яке використовується в багатьох сферах діяльності людини, останнє ж стосується лише термінології й термінів. Уживання того самого складника у пре- і постпозиції дає підстави стверджувати про функціональний вияв різних терміноелементів при спільному етимоніві. Компонент може бути багатозначним або позначати омонімні терміноелементи. Так, терміноелемент *авто-* багатозначний, він охопив чотири терміноелементи: 1) *авто-* зі значенням «власний»; 2) *авто-* зі значенням «само»; 3) *авто-* зі значенням автомобільний; 4) *авто-* зі значенням «автоматичний». Є всі підстави вважати, що терміноелемент – це передусім лише частина терміна, виражена морфемою або словом, що передає ознаки поняття. Крім того, терміноелемент має завжди фіксовану позицію і змістову єдність (єдине значення). А компонент – це загальна назва складника, складової частини чогось без натяку на конкретне значення. Наприклад, у фаховій мові косметики і косметології: *АВТОДЕПІЛЯЦІЯ*, і, ж. – autodepilatio, ónis f [auto- + de- + pilus волос]; Е. autodepilation – нав'язливе бажання висмикнути власне волосся [8, т. 1, с. 44], *АВТОТРАНСПЛАНТ*, а, ч. – autotransplantátum, і n [auto- + transplantáre, pp. transplantatus пересаджувати]; Е. autotransplant – кусок власної тканини або органа якої-н. форми й величини, взятий з однієї ділянки тіла і пересаджений на ін. [Там само, т. 1, с. 44].

Нерідко той самий компонент учені визначають по-різному. Цією проблемою в Україні займаються К. Г. Городенська [1], Н. Ф. Клименко [3], І. М. Кочан [5]. І. Кочан визначає основні міжнародні терміноелементи, які використовуються в сучасних терміносистемах для творення номінацій. Зробивши вибірку за Словником іншомовних слів, науковець зафіксувала 180 препозитивних блоків. Переважно це префіксоїди іншомовного походження: *авто-*; *арфі-*; *гальвано-*; *гало-*; *гідро-*; *гіро-*; *електро-*; *каро-*; *кіло-*; *контр-*; *мікро-*; *макро-*; *мото-*; *мульти-*; *п'єзо-*; *полі-*; *серво-*; *синхро-*; *термо-*; *транс-*; *турбо-*; *ультра-*. Статус терміноелементів залежить від ступеня засвоєння запозиченої одиниці. Наукова лексика охоплює кілька сотень терміноелементів, основи яких складають греко-латинські корені, які ще називають міжнародними чи інтернаціональними. Вони з'явилися у мовах світу, у тому числі й слов'янських, у період від XVI–XVII століття. Їх фіксують словники староукраїнської мови, що описують лексику XVI–XVII століть.

Оскільки мова перебуває в стані безперервного розвитку, її елементи можуть набувати цілком нових якісних характеристик: від конкретного значення кореневої морфемі до узагальненого значення афікса, що сприяє модифікації основи. Однак, якщо міжнародний терміноелемент характеризується конкретністю значення, то ступінь його десемантизації дуже низький, і він зберігає свій кореневий статус. Таке явище спостерігаємо і в термінології косметики та косметології.

Тому, на думку В. Горпинича, префіксоїди, що є перехідним явищем від кореневих до префіксальних морфем, можна вважати плідним джерелом поповнення українського словотвірного ресурсу новими префіксами, а суфіксоїди через низьку активність не переходять у суфікси, хоча і виконують роль цих словотвірних афіксів [2].

Наприклад, такі терміноелементи, як *мікро-* і *макро-* є майже у всіх галузевих терміносистемах.

Так, у косметологічній термінології терміноелементи *макро-*; *міні-*; *мікро-*, що відповідають поняттям «великий» та «дуже малий», «найдрібніший», наприклад: *МІКРО(О)-* – micr(o)- [G. μικρός micros малий]; E. micr(o)- – частина слова, що означає 1) найменший; 2) одна мільйонна одиниці в метричній системі або SI; 3) дуже мала кількість речовини в об'ємі (у хімії); 4) видимий тільки в мікроскопі [8, т. 2, с. 97], мають переважно терміни, що є давнішими запозиченнями і лексичне значення яких відоме великому загалу мовців: *макропілінг*, *мікроферменти*, *мініфіксатор*. Наприклад: *МІКРОЕЛЕМЕНТИ*, ів, мн. – microelementa, orum n/pl.; E. microelements – хім. елементи (Cu, Mo, Mn, Al, Fe, Zn тощо), які містяться в живих організмах у тисячних і менших частках %; беруть участь в обміні речовин і впливають на функц. стан організму [8, т. 2, с. 99].

Терміноелемент *мезо-* входить до складу недавно запозичених з інших мов термінів, лексичне значення яких переважно відоме лише фахівцям, наприклад: *МЕЗОТЕРАПІЯ* – метод введення лікувальних чи гомеопатичних препаратів безпосередньо в жирову чи фіброзну тканину низькими дозами шляхом мікроін'єкцій. Ефект залежить від фармакологічної дії медикаментів, які вводять, стимуляції біологічно активних точок і рефлекторних зон шкіри [4, с. 20]. Базовий термін *ТЕРАПІЯ*, -ї, ж (від грецьк. therapeia – лікування). Для галузі клінічної медицини, завданням якої є вивчення внутрішніх хвороб, їх профілактика та лікування хворих на такі хвороби [7, с. 668], властиві інші компоненти, що стоять перед ними і конкретизують їх вид, спосіб, форму проведення тощо (*вакуум-терапія*, *мезотерапія*, *фототерапія*, *фітотерапія*, *фаготерапія*, *кріотерапія*, *акватерапія*, *геліотерапія*): *АЕРОТЕРАПІЯ*, і, ж. – aërotherapia, ae f [aëro- + -therapia*]; E. aerotherapy – лікування повітряними ваннами.

Найбільш вживаними в термінології косметики та косметології за частотністю вживання у препозиції є такі терміноелементи, як *ало-*, *фото-*, *гідро-*, *кріо-*, *термо-*, *стерео-* та ін. Саме вони утворюють у названій терміносистемі слова з новими значеннями, що свідчить про великий словотвірний потенціал названих терміноелементів.

АЛО... [від грецьк. allos – інший]. У складних словах відповідає значенню «інший», «сторонній», «чужорідний» [Там само, с. 35]: *АЛОТРИХІЯ*, і, ж. – allotrichia, ae f [allo- + G. θρίξ, τριχός thrix, trichos волос]; E. allotrichia – патологія росту волосся: жорсткі, стоншені, знебарвлені і спірально закручені волосини [8, т. 1, с. 75].

ФОТО... [від грецьк. phos (photos) – світло]. 1. Перша частина складних слів, що відповідає поняттям: а) «той, що діє за допомогою світла»; б) «заснова-

ний на дії світла». 2. Той, що пов'язаний із фотографією, фотографічний [7, с. 727]: *ФОТОДЕРМАТОЗ*, у, ч. – син. *АКТИНОДЕРМАТОЗ* – photodermatosis, is f [photo- + G. δέρμα, ατος† + -osis*]; E. photodermatosis – дерматоз, зумовлений підвищеною чутливістю шкіри до сонячних променів [8, т. 2, с. 633].

ГІДРО... [від грецьк. hydor – вода]. У складних словах відповідає поняттям «температура», «тепло» [7, с. 670]: *ГІДРОМАСАЖ*, – у, ч. [гідро... + масаж]. Масаж під водою (напр. водяним душем з підвищеним атмосферним тиском) з лікувальною та профілактичною метою [7, с. 135].

КРІО... [від грецьк. kryos – холод, мороз, лід]. У складних словах вказує на поняття, пов'язане з льодом, низькими температурами [7, с. 357]: *КРІОТЕРАПІЯ*, – і, ж. [кріо... + терапія]. Лікування холодом; здійснюють шляхом охолодження шкіри або частини тіла з метою зменшення болю, запальних явищ, набряків, як кровоспинний засіб тощо [Там само, с. 358].

ТЕРМО... [від грецьк. therme – жар, тепло]. У складних словах означає відношення до тепла [7, с. 111]: *ТЕРМОРЕГУЛЯЦІЯ*, – і, ж., фізіол. Сукупність фізіологічних процесів, спрямованих на підтримання відносно постійної температури тіла людини й теплокровних тварин [7, с. 542].

СКЛЕРО... [від грецьк. skleros – твердий]. Частина складних слів, що відповідає поняттям «затвердіння», «ущільнення» [7, с. 630]: *СКЛЕРОДЕРМІЯ*, -і, ж., мед. Хронічне захворювання шкіри людини, яке характеризується ущільненням шкіри і підшкірної клітковини [7, с. 548].

ДЕРМАТО... [від грец. derma (dermatos) – шкіра]. У складних словах відповідає поняттям «шкіра», «шкірна хвороба»: *ДЕРМАТОМІКОЗИ* dermatomycoses, ium f/pl. [dermato- + G. mykes, etos гриб]; E. dermatomycoses – мікози з переважанням ураження шкіри та її придатків [8, т. 1, с. 374].

БІО... [від грец. bios – життя]. Перша складова частина складних слів, що відповідає поняттям «життя» (біографія), «життєві процеси», «біологічний» [7, с. 99]: *БІОПРЕПАРАТИ* – biopraeparata, orum n/pl. [bio- + praeparare, pp. praeparatus приготування]; E. Biopreparations – препарати природного походження, які застосовують для цілеспрямованої дії на живі організми з метою профілактики й лікування хвороб [8, т. 1, с. 141].

МЕЛАН(О)- – melan(o)- [G. μέλας, μέλανος melas, melanos чорний]; E. melan(o)- – частина слова, що означає 1) темний; чорний; 2) стос. до меланіну. [8, т. 2, с. 90]: *МЕЛАНОГЕН*, у, ч. – melanogenum, I n [melano- + G. γίγνομαι gignomai творити, народжувати]; E. melanogen – безбарвна речовина, яка може перетворюватися у меланін [8, т. 2, с. 90].

ФІТО- – phyto- [G. φυτόν phyto рослина]; E. phyto- – частина слова, що означає «стос. до рослини» [8, т. 2, с. 626].

Ці терміноелементи є терміноелементами інших систем, але саме у фаховій мові, стосовній косметики та косметології, утворюють терміни із абсолютно відмінним порівняно з іншими галузевими терміносистемами значенням: «Найголовнішим чинником, що індукує передчасне старіння шкіри, вважається УФ-випромінювання. Найбільше вказані префіксоїди грецького походження утворюють нові терміни в лексичній групі «*назви косметичних процедур та косметичних засобів для догляду за шкірою*», зокрема:

Терміноелемент *біо-* (грец. bios – життя) – це перша частина складних слів, що відповідає поняттю «життя», «життєві процеси», «біологічний» та вказує на зв'язок з живими організмами. У косметології це значення дещо конкретизується та означає «усе, що будь-якою мірою пов'язане з усім природнього, біологічного

походження» [4, с. 67], *БІОЕПІЛЯЦІЯ* – метод видалення волосся за допомогою гарячого або холодного воску, а також спеціальної смоли з домішками [4, с. 78], *БІОКСИЛІФТ* – активний інгредієнт з високим вмістом неорганічних речовин з анісу. Знімає напругу з підшкірних м'язів, через що зупиняє появу мімічних зморшок [Там само, с. 90], *БІОЛОГІЧНИЙ ПІЛІНГ* проводиться за допомогою рослинних і біологічно активних речовин [41, с. 56].

Терміноелемент *гідро-* (грец. *hydro* – вода) вказує на зв'язок з водою, водним простором, наприклад: *ГІДРОВІТОН* – природний багатоконпонентний засіб, який є аналогом натурального зволожувального секрету, що виробляється шкірою. Він має чудові протизапальні властивості, добре регулює вологообмін і стимулює процеси регенерації [4, с. 103].

Терміноелемент *фіто-* (грец. *phyton* – рослина) у термінах-композиціях, що входять до спеціальної ЛКК має спеціалізоване значення «вказує на приналежність до рослин», «до складу препаратів завжди входять рослини», наприклад: *ФІТОГОРМОНИ (ФІТОЕСТРОГЕНИ)* – гормони, які містяться в арахісовій олії, екстракті спаржі, екстракті виноградних кісточок, в оливковій олії. Основна дія фітоестрогенів – це нормалізація обмінних процесів. Саме через зниження в організмі жіночого гормону (естрогену) відбувається старіння організму. Фітоестрогени є нешкідливою альтернативою синтетичним гормонам [4, с. 12], *ФІТОКОСМЕТИКА* – застосування рослин і рослинних препаратів для збереження, поліпшення, створення чи відновлення краси людського тіла, усунення появи зовнішніх ознак старіння, профілактики, маскування і лікування косметичних дефектів [Там само, с. 12].

Фото- – перша частина складних слів, що вказує на дію світла: *ФОТО-ОМОЛОДЖУВАННЯ* – метод корекції вікових змін обличчя, який базується на дії м'яких світлових імпульсів, відмінних від лазера, на всі пласти шкіри. Світло нагріває і акуратно руйнує проблемні утворення, не впливаючи на розташовані поблизу тканини [Там само, с. 213], *ФОТОЕПІЛЯЦІЯ* – безпечний і безболісний метод видалення небажаного волосся за допомогою спеціально сфокусованого пучка видимого світла, яке проникає на різну глибину і дозволяє видалити волосся на будь-якій стадії росту [Там само, с. 87], *ФОТОКОАГУЛЯЦІЯ* – неінвазивна процедура, принцип дії якої полягає у впливі спалахом світла з великою силою енергії на тканину, усуває можливість алергії [Там само, с. 90], *ФОТОЛІФТИНГ* – процедура триває усього 15 хвилин і дозволяє повністю усунути рельєфність шкіри [Там само, с. 93].

Висновки. Проаналізовані терміноелементи у фахових назвах, що належать до спеціальної лексики косметики та косметології, ніколи не вживаються в постпозиції, лише у препозиції. Чужомовні словотвірні елементи й оформлювані ними словотвірні нові типи українських термінів, уживаних у галузі косметики та косметології, здатні вступати в різні семантичні відношення.

Можна констатувати, що більша кількість термінів з міжнародними компонентами косметичної галузі утворюється за рахунок саме префіксоїдів, а не суфіксоїдів іншомовного походження. Помічаємо загальну тенденцію творення термінів КК за допомогою міжнародних компонентів, для яких спеціалізованість значення в межах однієї галузевої термінології не характерна.

Перспективою подальшого дослідження словотвірних терміноелементів у фаховій лексиці на позначення понять косметики та косметології є аналіз на сучасному рівні запозичень в цілому і на морфемному рівні зокрема, тому що в

названій термінології ці структурні одиниці – один із найпродуктивніших шляхів розширення українського термінофонду.

Бібліографічні посилання

1. **Городенська К. Г.** Префікси і префіксоїди в українській мові / К. Г. Городенська // Мовознавство. – 1986. – № 1. – С. 36–41.
2. **Горпинич В.** Будова слова і словотвір / В. Горпинич. – К. : Рад. шк., 1977. – 117 с.
3. **Клименко Н. Ф.** Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови / Н. Ф. Клименко. – К., 1998. – 182 с.
4. **Климишина С. О.** Косметичний догляд за шкірою / С. О. Климишина. – Л., 2007. – 126 с.
5. **Кочан І.** Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові : монографія / Ірина Кочан. – Л., 2004. – 519 с.
6. **Лотте Д.** Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов / Д. Лотте. – М. : Наука, 1982. – 149 с.
7. **Словник іншомовних слів** / за ред. О.С. Мельничука. – К., 1989.
8. **Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник** : близько 33000 термінів / уклад. Л. І. Петрух та ін. ; за ред. М. Павловського та ін. ; ред.-лексикограф та авт. передм. Л. М. Полнога. – Л. : Вид. спілка «Словник» Львів. держ. мед. ун-ту, 1995. – Т. 1. – 651 с. ; Т. 2. – 786 с.

Надійшла до редколегії 20.01.14